

Отримано: 9 березня 2018 р.

Прорецензовано: 12 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 15 березня 2018 р.

e-mail: marianne@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-203-207

Копчак М. М. Функційно-синергетичний потенціал мовленнєвого етикету звертання у художньому постколоніальному текстовому просторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 203–207.

УДК: 801.8: 81'42: 81'221: 81'374.73

Копчак Маріанна Миколаївна,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ФУНКЦІЙНО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ ЗВЕРТАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ ТЕКСТОВОМУ ПРОСТОРІ

У статті розкрито поліфункційну дієвість одиниць мовленнєвого етикету звертання крізь призму функційно-синергетичного підходу. На матеріалі художніх текстів постколоніальних романів кінця XX – початку XXI століття виділено, описано та проілюстровано палітру загальних та спеціалізованих функцій аттракторів звертання, що вербалізовані за допомогою традиційних та девіантних етикетно-мовленнєвих засобів, задля поглиблення знань про гібридну сутність мовної особистості в епоху мультикультуралізму.

Ключові слова: аттрактор, звертання, етикет, персонаж, текст, функція.

Копчак Марианна Николаевна,

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов

ФУНКЦИОНАЛЬНО-СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА ОБРАЩЕНИЯ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПОСТКОЛОНИАЛЬНОМ ТЕКСТОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В статье раскрыто полифункциональный потенциал единиц речевого этикета обращения сквозь призму функционально-синергетического подхода. На материале художественных текстов постколониальных романов конца XX – начала XXI века выделено, описано и проиллюстрировано палитру общих и специализированных функций аттракторов обращения, которые вербализованы с помощью традиционных и девиантных этикетно-речевых средств, для углубления знаний о гибридной сущности языковой личности в эпоху мультикультурализма.

Ключевые слова: аттрактор, обращение, этикет, персонаж, текст, функция.

Marianna Korchak,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

FUNCTIONAL AND SYNERGETIC POTENTIAL OF THE ADDRESS SPEECH ETIQUETTE IN THE LITERARY POSTCOLONIAL TEXT

The article explores multifunctional nature of speech etiquette address units, viewed as linguistic attractors, through the prism of functional and synergetic approach in the synergetic speech etiquette system of English-speaking postcolonial character through the analysis of literary texts of postcolonial novels dating to the end of XX-th – the beginning of XXI-st centuries. Address attractors encompass both traditional classic etiquette addressing operators as well as new deviant options (culturally-marked, hybrid and occasional ones) based on ethnic origin of a postcolonial character and borrowed from his mother tongue, including names/nicknames, kinship terms, address terms of respect, address forms with the semantics of age, gender, occupation, address forms of endearment, informal vernacular address forms. The functional palette of speech etiquette address attractors has been highlighted and exemplified through a variety of general and specialized address functions which have been singled out. General address functions include performative, stylistic and text-building ones, whereas the bulk of specialized functions of address attractors encompasses vocative function or the function of reference, social regulatory function, expressive and emotional (emotive) function, function of characterization and individualization of a postcolonial character, all of them being a vivid example of the hybrid nature of an individual in the era of multiculturalism.

Key words: address, attractor, character, etiquette, function, text.

У світлі сучасних мовознавчих студій антропоцентричної орієнтованості мовленнєвий етикет (далі МЕ) виступає вербальним кодом організації нормативної дискурсивної діяльності мовців на засадах увічливості, співпраці, доцільності та гармонізації стосунків. Сутність МЕ та лінгвальна природа етикетно-мовленнєвих засобів є предметом вивчення широкого кола лінгвістів, зокрема Д. Акінделе, Ч. Бетголіа, Ф. Брауна, К. Гіртза, Е. Гофмана, А. Дуранті, М. ДюФона, Ш. Ель-Хассана, Дж. Ерінгтона, Г. Каспера, М. Клайна, Дж. Лавера, С. Ойетаде, Д. Паркінсона, Р. Ферта та інших. Однак, дотепер відсутнє вивчення МЕ крізь призму художньої постколоніальної літератури, де центральним персонажем постає гібридна амбівалентна особистість, сформована під впливом тенденції оксидентальної та орієнтальної культур, як проєкція сучасної мовної особистості у мультикультурному просторі, що визначає актуальність та методологічну значущість дослідження вербальної поведінки мовної особистості у руслі домінантних наукових парадигм сучасної лінгвістики – функційної та синергетичної. З огляду на мовні характеристики та лінгвальний статус базової фігури МЕ – звертання, у наукових розвідках її розглядають як мовленнєвий хід соціокомунікативної взаємодії (Л.П. Рижова, І.П. Сусов); вокативний мовленнєвий акт (Д. Вундерліх, Н.І. Формановська); етикетний знак (В.О. Гольдін, М.О. Кронгауз, В.В. Лунева); номінативний індексальний знак (І.В. Дорофеева), дискурсивний суперсегментний знак-оператор (Л. Поланьї), оминаючи увагою функційно-синергетичну сутність звертання як оператора адресації, що власне і є метою цієї розвідки та передбачає виконання ключового завдання – розкриття поліфункційної дієвості одиниць мовленнєвого етикету звертання крізь призму функційно-синергетичного підходу. Матеріалом дослідження слугують художні тексти англійськомовних постколоніальних романів кінця XX – початку XXI ст. Своєрідна функційно-синергетична палітра мовленнєвого етикету звертання розглянута в межах

дискурс-аналізу з залученням конверсаційного аналізу, контекстуально-інтерпретаційного аналізу у його синергетичному вимірі, лінгвокультурологічного аналізу, дескриптивного методу, методу таксономії.

З позиції лінгвосинергетики мовленнєва діяльність досліджується як відкрита нелінійна самоорганізована система, в центрі якої – синергійна взаємодія елементів системи між собою та зовнішнім середовищем, свідомістю комунікантів та ситуацією спілкування [11]. Одним з найважливіших синергетичних параметрів, що детермінує зміни в системі мови, виступає зовнішнє середовище [4, с. 287]. Вплив зовнішнього середовища, а саме розпад Британської імперії та географічна міграція колишніх колонізованих народів на територію колишньої метрополії, посприяв змінам в системі мовленнєвого етикету, які вивели її на нові стани. Для опису змін, що відбуваються у відкритих системах, у синергетиці використовується поняття «атрактор» на позначення способів (форм) організації процесів у відкритих нелінійних середовищах різної природи, відносно стійких структур, потенційно закладених у системі [6, с. 109-110]. Екстраполюючи загальнонаукову дефініцію атрактора на систему мовленнєвого етикету, спостерігаємо, що інгерентними формами системи МЕ виступають її базові фігури (звертання, привітання, прощання), закладені в основу МЕ, а лінгвальними способами організації етикетної мовленнєвої діяльності – одиниці МЕ, які потрактовуємо як атрактори звертання, що забезпечують постійну підтримку ввічливості та кооперативної інтеракції на усіх її етапах шляхом залучення та фокусування уваги комунікантів. У самоорганізованій синергетичній системі МЕ постколоніального персонажа представлена широка палітра стереотипних та девіантних (культурно-маркованих, гібридних, оказіональних) атракторів звертання з семантикою родинності, віку, гендеру, професії, а також поштиві, просторічні, ласкаво-пестливі звертання та звертання-антропоніми. Поліфункційна природа звертання визначається параметрами метакомунікації, що спрямована на вмикання чи перемикавання уваги адресата на повідомлення, підтримку уваги на потрібному рівні та розмикання мовленнєвого контакту. У динамічній системі МЕ поліфункційність лінгвальних атракторів звертання простежується у виконанні ряду функцій. Домінантною функцією звертання виступає вокативна, що забезпечує пряму та безпосередню референцію висловлення до учасника комунікативної події й дозволяє акцентувати позицію та статус комунікантів. Маніфестація цієї функції передбачає конкретизацію адресата та адресованість висловлення, називання адресата для встановлення й підтримки контакту; залучення й підтримку уваги адресата; підготовку адресата до сприйняття інформації, вплив на адресата задля досягнення згоди, виконання прохання. Ці інтенції можна проілюструвати за допомогою контекстуального фрагмента тексту, що доводить важливість правильно й доцільно обраного вокатива у комунікативній ситуації задля досягнення комунікативного успіху: *'Brothers,' said Questioner, 'let's keep our heads.' The two girls in burkha rose. 'And sisters,' they said. The Questioner glared at them. 'The Qur'an bids us to keep separate. Sisters. What are you doing here anyway?' In defiance, they remained standing. 'Brothers,' said the Questioner, 'do we want – 'And sisters,' said the girls in burkha. 'Brothers,' began the Questioner, but no one paid him any attention. 'Brothers and sisters, began Karim, and the girls in burkha started a campaign of shushing on his behalf. 'Brothers and sisters, let's hear all your ideas. Raise your hand and everyone can take a turn* [12, с. 285–287]. Так, апелюючи до учасників зібрання іммігрантської організації, що має на меті боротися за рівність прав з місцевим населенням, головний промовець звертається до чоловічої половини, ігноруючи присутність жінок за допомогою вокатива із семантикою родинних зв'язків *brothers*, що розширює ситуативний контекст уживання стосовно не тільки кровних родичів, але й вихідців з однієї культури, актуалізуючи сему єдності та братерства. Нейтралізація семи родинності у звертанні та розширення його прагматичного потенціалу є маніфестацією постулату, що у відкритій динамічній синергетичній системі можливе формування нових зв'язків, викликане зміною звичного оточення досліджуваної одиниці, її використанням в новому контексті, в іншій семантичній ролі чи синтаксичній функції [5, с. 163]. Вибраний мовцем атрактор звертання конкретизує адресатів чоловічої статі та адресує висловлення саме їм з метою залучити до активних дій та вияву своєї громадської позиції. Така однобічна апеляція на виконання релігійних норм є свідченням гендерної нерівності, що викликає спротив жіночого гурту, а загалом призводить до комунікативної невдачі та неспроможності актуалізувати увагу зібрання. Відтак наступний мовець за допомогою правильно вибраної форми вокатива до групового адресата *brothers and sisters* уже апелює до всіх присутніх, залучаючи їх увагу та готуючи до сприйняття інформації за допомогою анафоричного лексичного повтору форми звертання, а також здійснює вплив на адресата шляхом заклик до висловлення думок та їх публічного обговорення. Наведений приклад засвідчує диференційність та волюнтаривність природи звертання, що стає лінгвальним засобом вираження нелінійного сприйняття наведеної ситуації. Розширення смислу звертання та відхід від буквального лінійного прочитання актуалізує синергійність функційного простору дискурсивної ситуації. Варто зазначити, що за умови транспонованого вживання атракторів звертання в дискурсі з уточненням спрямованості повідомлення адресату на перший план виходить функція непрямого ілюктивного підсилення [9]. Функційна природа вокативного комплексу розкривається саме під час аналізу ланцюжка мовленнєвих актів, діалогів, мовленнєвих ходів. Зазвичай вокативний акт реалізується не автономно, а як ланка послідовних мовленнєвих актів, у якій його ілюктивна сила доповнює ілюктивну силу мовленнєвих актів прохання, згоди, наказу, відмови, догани, розради, подиву, поради, запрошення, подяки, вибачення, обіцянки, співчуття.

В процесі соціальної взаємодії, коли комуніканти передають один одному соціально-індивідуальний досвід, звертання відіграє важливу роль як соціолінгвістичний маркер взаємовідносин, виявляючи соціально-регламентувальну функцію, або ж функцію соціальної регуляції, детермінованої соціальними ролями комунікантів, їх соціальними статусами, правилами та нормами МЕ [9, с. 78]. Вибір доцільної форми звертання зумовлюють окремі або синергійно поєднані параметри, зокрема, соціально-професійні ролі комунікантів, з огляду на рівноцінне чи залежне становище. До прикладу, субординація, пов'язана з фактором влади та вертикальною дистанцією, зобов'язує навіть стареньку няню звертатися шанобливо до десятирічного вихованця: *'Only believe, mister, how much I have your well-being at heart! What creatures we are, we women, never for one moment at peace when our men lie sick and low'* [17, с. 192–193]. Наведений приклад засвідчує формальність та асиметричність статусно-орієнтованого стилю комунікації [8], характерного для культур, основаних на засадах колективізму, де в центрі уваги перебувають рольові відносини між учасниками спілкування, що визначаються дистанцією влади. Професія адресата накладає відбиток на форму звертання і в ситуаціях, де цей чинник не є безпосередньо актуалізований у спілкуванні, однак закріплений за ним певними професійними досягненнями. Однак, соціально-професійні ролі комунікантів як чинник вибору операторів адресації може витіснитися іншим фактором – особистими стосунками, про що заявляє персо-

наж, який обирає різні форми звертання до роботодавців, вводячи в атрактор власне параметр особистого ставлення до них: *sahib (nane)* – до колишнього, з яким був справді близький, та *Priya* – до теперішнього. Прикметно, що поштива форма звертання *sahib* нейтралізує сему субординації на вияв близькості комунікантів, тоді як власне ім'я маркує дистантність відносин. Така нестандартна нелінійна дієвість поштивою оператора адресації в іншому комунікативному контексті засвідчує синергетичну природу звертання: *I said, 'Take me back, sahib.' I had used the wrong word. Once I had used the word a hundred times a day. But then I had considered myself a small part of my employer's presence, and the word was not servile; it was more like a name, like a reassuring sound, part of my employer's dignity and therefore part of mine. But Priya's dignity could never be mine; that was not our relationship. Priya I had always called Priya; With Priya the word was servile* [16, с. 48]. Основним фактором соціальної регуляції вихідців з однієї етнічної спільноти, що пов'язаний з ритуалізованою природою етикету є національна приналежність, адже будь-який ритуал об'єднує “своїх”, відкидає “чужих” та нівелює агресивність [10, с. 181–184]. Принцип поділу всесвіту на “своїх” та “чужих”, що сягає часів архаїчної свідомості з її дуалістичністю та вічною конфліктністю реальності, визначає варіативну інтерпретацію мовлення та реалізується в численних опозиціях: “ми” ↔ “вони”, “цей” ↔ “той”, “тут” ↔ “там”, тощо. Як свідчить нижченаведений приклад, звертання із семантикою національної приналежності чітко експлікують дихотомію ‘свій ↔ чужий’: *In the afternoon a truck stopped in the front of the bungalow, its engine grinding. A megaphone squealed to life. 'Bengalis, take down your flags. Take down your flags. Take down your flags. Flag-bearing is illegal. You will be arrested.'* [14, с. 61]. Шляхом відбору етикетних мовних засобів на кожному етапі вербального контакту створюється певна тональність спілкування – наявна в комунікації усвідомлена чи неусвідомлювана емоційно-аксіологічна і змістовно-інформативна організація мовного коду в типових ситуаціях спілкування [2]. Висока, нейтральна та фамільярна шкала тональності впливає на вибір форми звертання задля реалізації комунікативної мети. Свої заборони й обмеження накладає і сама ситуація спілкування, оскільки навіть при тотальному виконанні референції те, що комунікативно допускається в одному випадку, може бути цілком неприйнятне в іншому. Так, далі у фрагменті студентка публічно звертається до викладача офіційно, згідно з вимогами ситуації навчального середовища та передбаченою дистантністю відносин, а наодинці, у неофіційній ситуації поза навчальним середовищем, переходить на звертання по імені. У репліках професора атрактори звертання теж флюктують з огляду на ситуативний контекст: *'Dr Belsey? Could I have a word – just for a sec?' 'Victoria, yes,' he said and blinked the flakes from his eyelashes* [350, с. 456–457]. *He walked back slowly to meet Victoria. 'Just forget about me. Please – do that.'* *'Howard, I – 'No – Vee. It was insane,' he said* [18, с. 593–594]. Інформативність звертання залежить від вміння вичленити у цій мовленнєвій одиниці інформацію прагматичного характеру, що свідчить про близькі стосунки чи, навпаки, дистанційованість комунікантів та їх статус.

Емоційно-експресивна (емотивна) функція атракторів звертання має на меті відображення емоційного ставлення суб'єкта мовлення до елементів зовнішнього чи внутрішнього світу особи при їх лінгвальній реалізації. Емоційність, як психологічна категорія, вербалізується в емотивності, що є категорією мовною. Реалізація емотивності в художньому тексті здійснюється через емоційно значущі компоненти тексту, що характеризуються лінгвосеміотичною, лінгвокогнітивною, формально-семантичною та функціональною неоднорідністю [3]. Емоційно значущими у постколоніальному текстовому просторі потраповуємо атрактори звертання при виконанні емотивної функції, що полягає в переживанні комунікантами своїх стосунків з навколишнім світом, які в процесі спілкування вторинно відображаються у вигляді взаємовідносин: симпатій ↔ антипатій, любові ↔ ненависті, конфлікту ↔ злагоди та визначають соціально-психологічний фон мовленнєвої взаємодії: *'My place or yours tonight?' said Gabriel. He yawned and checked his watch. 'I'm tired as well, lover boy. I want my own bed and sleep alone'* [13, с. 45]. Застосування емоційно-експресивного звертання *lover boy*, що в лексико-графічних джерелах трактується як ‘донжуан’, ‘красунчик’, ‘бабій’, з вираженням ставлення до адресата, у ситуативному контексті сприймається як таке, що лестить адресату та підвищує його самооцінку й полегшує сприйняття ним відмови пропозиції. Згодом, переживши кризу стосунків та розчарування, адресантка вибирає цілком інше емоційно-експресивне звертання *stranger* (чужинець, незнайомиць) на означення дистантності, втрати близькості, дихотомічного переходу від ‘своїх’ до ‘чужих’, що маніфестує її почуття на сучасному етапі: *'I ...' said Gabriel. 'I brought you some flowers. I left them on the train.'* *'Hello, stranger,' said Charlie.* [13, с. 449]. Експресивність мовлення персонажа досягається уживанням зменшувально-пестливих форм імен із суфіксами зменшувальності -у, -іє (*Montague – Monty, Howard – Howie, Archibald – Archie*), багатократним повтором звертання при адресації, що, як стилістичний засіб вираження категорії зв'язності в тексті, сприяє відображенню хвилюючих моментів у житті людини, стану збудження, підвищеного реагування індивіда на довкілля, а також додаванням лексем на зразок *dear, darling*. Однак, зауважмо, що лексеми *dear, darling* у канві постколоніального тексту суттєво втрачають емоційно-експресивне забарвлення, виступаючи нейтральними операторами адресації стосовно знайомих і незнайомих комунікантів за умови цілком різної дистанції. Емоційно-експресивну функцію шляхом вираження оцінного ставлення виконують також звертання з меліоративною семантикою, або ж меліоративні номінації, що відображають позитивне ставлення адресанта до адресата. Емоційно-оцінний компонент також присутній у звертаннях із семантикою походження та національної приналежності, що у випадку спільних етнічних витоків дозволяють оцінити адресата як вартого уваги співрозмовника та спрямувати розвиток мовленнєвої взаємодії в потрібному напрямі задля досягнення порозуміння. Так, глибину почуттів адресанта розкриває культурно-марковане привітання із семантикою родинності *Ammi* – особливий зміст, вкладений у нього, дозволяє одним словом передати усю гамму синівських почуттів до матері, засвідчуючи синергізм атрактора звертання, що розширює свій функційний потенціал шляхом переходу від суто вокативної до виконання емотивної функції звертання та контактовстановлювальної функції привітання: *'Ammi,' her son said, as soon as she entered. The Urdu word was the secret language of long ago; it meant he was a boy, her boy again. 'My son,' she said, 'my poor Sohail'* [14, с. 165]. Характерно, що емотивність виступає текстотвірною категорією як інструмент для виділення та підкреслення необхідних логічних зв'язків, переконання читачів та фокусування їхньої уваги на ключових моментах тексту через характеристики персонажів. Наведемо приклад, де емоційно-експресивне звертання матері до дітей *piece-of-my-liver* на засвідчення материнських почуттів, за іронією долі чи радше велінням автора, як деміурга усіх зв'язків у тексті, визначає розвиток сюжетної лінії – згодом жінці хірургічно видаляють частину печінки, у чому вбачаємо символічне метафоричне значення – матері, чиїх дітей забрала війна, втрачають з ними і частину себе, тож атрактор адресації слугує засобом мета-

форизації художнього тексту: *'The treatment hasn't worked,' Dr Sattar said. He would have to take out a piece of liver. Rehana laughed at this news, and they all knew immediately what she found so funny. Koliyar tukra, piece-of-my-liver, was a common form of endearment; she applied it many times to her children. My sweet, my heart, piece-of-my-liver. In all those years, she had never thought that she had promised to give an actual piece of the organ away. She said, 'Make sure you leave enough of it in there, Dr Sattar. I believe it's my only one'* [15, с. 197].

Значущу роль в інтерпретації тексту відіграє функція характеристики персонажа, за якої атрактори звертання володіють предикативно-характеризуючим значенням за наявності в семантичній структурі атрибутивної семи. Лексичній одиниці з атрибутивною семою властива внутрішня предикативність, тому звертання-характеристику можна розгорнути в означальне речення, де звертання відіграє роль іменної частини присУДК:а. Звертання-характеристики фіксують факультативні ознаки комунікантів, уможливають краще розкрити образ персонажа та його своєрідність, підкреслити риси його характеру, належність до групи (професійної, етнічної, соціальної), особливості виховання. У цій функції поєднуються ідентифікуючі компоненти значення з елементами суб'єктивної оцінки [1, с. 356], а саме звертання несе інформацію прагматичного характеру і про адресата, і про самого адресанта, яку можна вичленити у контексті ситуації. Так, обрана нижче форма адресації, з одного боку, характеризує низький рівень виховання адресанта, його нетактовність, а з іншого підкреслює особливості зовнішності адресата – міцну тілобудову, надмірну вагу: *'Come on, Mr Fatty-man,' yelled one of kitchen staff, poking Varin up the arse with a broom as punctuation for each word. 'Get-your-fat-Ganesh-Hindu-backside-up-there-Elephant-Boy-and-bring-some-of-that-mashed-pigeon-stuff'* [19]. Функції характеристики слугують оказіональні прізвиська, у яких закодована інформація особистого характеру, що різниться від конвенційної інтерпретації, тобто адресант включає в атрактор звертання індивідуальний параметр – власне ставлення та сприйняття адресата, наприклад: *'What you don't understand, my Niece-of-Shame, what none of your generation understands...How can you live with somebody you don't know from Adam?'* *'Because, Miss Smarty-pants, it is by far the easier option.* [19]. Характеризація адресата та стосунків між комунікантами маніфестується у фрагменті, де юний персонаж Адам Азіз, розмовляючи зі старим паромником, прагне дізнатися вік комуніканта, проте старий у завуальованій відповіді влучно вибирає звертання *nakkoo*, що у глосарії іншомовних слів до роману Русді "Діти півночі" тлумачиться як *"a person with an oversized nose or curiosity, a Nosey-Parker"*. Обране звертання демонструє фізіологічну особливість, оскільки в Адама насправді випнутий ніс, а також його надмірну цікавість, увиразнену характеристикою *nosey*, прагнення пізнати тасмниці буття, як невід'ємну рису особистості. Такий синергійний симбіоз зовнішнього і внутрішнього у лінгвальному вияві доповнює комплексний образ персонажа: *'But how old are you really, Taiji?'* *'No, tell, Taiji, how old, truly? ... 'How old? You ask how old, little wet-head, you nosey...'* *Tai, forecasting the fisherman on my wall, pointed at the mountains. 'So old, nakkoo!' Aadam, the nakkoo, the nosey one, followed his pointing finger. 'I have watched the mountains being born; I have seen Emperors die. Listen. Listen, nakkoo... I saw that Isa, that Christ, when he came to Kashmir. Smile, smile, it is your history I am keeping in my head...Nakkoo, listen, listen. I have seen plenty'* [17, с. 15–16]. У цьому ж уривку відстежуємо девіантний атрактор звертання *wet-head*, що не виступає самостійною одиницею в лексикографічних джерелах, а видається утвореним шляхом конверсії від ідіоматичного словосполучення *to wet baby's head* на позначення святкування народження дитини. Адресант використовує таке ситуативно-контекстуальне утворення як маркер синергетичності для підкреслення різниці у віці та досвіді, оскільки порівняно з ним адресат – молода та недосвідчена особа, а отже, про спілкування на засадах паритету не йдеться, що трансформує звертання-характеристику у знак соціальних відносин. У межах функції характеристики виділяємо функцію індивідуалізації персонажа, оскільки окремі атрактори звертання, притаманні вербальній поведінці персонажа, здатні виділити його на тлі інших, виокремити зі загалу. Рекурентність звертання в мовленнєвій партії персонажа у функції індивідуалізації шляхом виділення водночас стає знаком персонажа, виконуючи семіотичну функцію. Звертання у функції індивідуалізації та характеристики виконують роль характерологічних деталей, що виступають основним актуалізатором антропоцентричності [7, с. 114]. Сукупність характерологічних деталей, розкиданих по тексту, розкриває образ персонажа та виконує функцію введення читача у процес співтворчості. Формуючи портрет персонажа, звертання забезпечує актуалізацію текстових категорій зв'язності, модальності і концептуальності. Виступаючи сполучними ланками, цементуючими скріпами, елементами наскрізного багаточленного ланцюжка, на базі якого відбувається організація семантичного простору постколоніального тексту, атрактори звертання виконують текстотвірну функцію, а також стилістичну задля увиразнення, акцентуації, підсилення комунікативно важливих фрагментів тексту, ритмізації персонажного мовлення та перформативну на засвідчення рівнозначності висловлення та дії.

Отже, проведений аналіз мовленнєвих партій постколоніального персонажа у канві художнього тексту засвідчив, що за наявності розмаїтої палітри традиційних та девіантних (культурно-маркованих, гібридних та оказіональних) форм та способів вираження адресації атрактори звертання володіють поліфункційною природою та засвідчують свою дієвість шляхом виконання як загальних функцій, зокрема перформативної, стилістичної та текстотвірної, так і спеціалізованих функцій, а саме вокативної, непрямого ілюктивного підсилення, соціально-регламентувальної, емоційно-експресивної, характеристики та індивідуалізації. Атрактори звертання уможливають встановлення комунікативної спрямованості почергових мовленнєвих кроків, як вид соціального дейксису несуть інформацію щодо ієрархічності комунікантів, вказують на відносини між ними з погляду соціально-психологічної дистанції з огляду на ступінь солідарності чи відносин влади, забезпечують демонстрацію особистого ставлення адресанта до адресата або ж суб'єктивну оцінку, слугують лінгвальними способами характеристики та індивідуалізації сучасної мовної особистості.

Логічним продовженням на перспективу вбачається дослідження ролі атракторів звертання у синергетичних процесах флуктуацій, хаотизації та дисипації, явищах нелінійності та фрактальності з позицій функційної лінгвосинергетики, а також простеження дієвості інших атракторів кластерної системи мовленнєвого етикету, зокрема на ініціальному та завершальному етапах мовленнєво-етикетної взаємодії, задля поглиблення знань про природу мовної особистості як носія комплексу мовно-культурних і комунікативно-діяльнісних цінностей та поведінкових реакцій в епоху мультикультуралізму та глобалізації.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 383 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – Режим доступу : <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/t>
3. Гладько С. В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Світлана Вікторівна Гладько. – К., 2000. – 19 с.
4. Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка : [моногр.] / Т. И. Домброван. – Одесса : КП ОГТ, 2014. – 400 с.
5. Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики : [моногр.] / Т. И. Домброван. – Одесса : КП ОГТ, 2013. – 346 с.
6. Князева Е. Н. Синергетика: нелинейность времени и ландшафты коэволюции / Е. Князева, С. Курдюмов. – М.: КомКнига, 2011. – 272 с.
7. Кухаренко В. А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец.: иностр. яз. / В. А. Кухаренко. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
8. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах : [моногр.] / Т. В. Ларина – М.: Изд-во РУДН, 2003. – 315 с.
9. Рыжова Л. П. Коммуникативные функции обращения / Л. П. Рыжова // Семантика и прагматика синтаксических единств : межвуз. темат. сб. Калинин : КГУ, 1981. – С. 76–85.
10. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М.: Рус. яз., 2002. – 216 с.
11. Храменко Д. С. Ирония в английском деловом дискурсе (функционально-синергетический подход) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Д. С. Храменко. – М., 2010. – 26 с.
12. Ali M. Brick Lane / Monica Ali. – L.: Black Swan, 2004. – 492 p.
13. Ali M. In the Kitchen / Monica Ali. – L.: Black Swan, 2010. – 553 p.
14. Anam T. A Golden Age / Tahmima Anam. – L.: John Murray, 2007. – 276 p.
15. Anam T. The Good Muslim / Tahmima Anam. – N. Y.: Harper Perennial, 2012 – 320 p.
16. Naipaul V. S. In a Free State / V. S. Naipaul. – L.: Penguin Books, 1971. – 246 p.
17. Rushdie S. Midnight's Children / Salman Rushdie. – L.: Vintage, 1995. – 463 p.
18. Smith Z. On Beauty / Zadie Smith. – Waterville, Maine: Thorndike Press, 2005. – 789 p.
19. Smith Z. White Teeth [Electronic resource] / Zadie Smith. – L.: Hamish Hamilton, 2000. – 480 p. – Mode of access: <http://www.twirpx.com/file/755513/>